

Терористичка и противтерористичка доктрина

УДК: 355.43 : [323.285 + 327.88]

Др Милан Мијалковски, ванр. професор

Вековима су државе усвајале посебна документа – ратну или доктрину одбране и војну доктрину, чији садржај је препоручивао државним и друштвеним субјектима и снагама како да се организују, припремају и ангажују ради успешне одбране виталних вредности од носилаца угрожавања њихове безбедности. Израженост терористичке претње у савременом свету до нивоа који угрожава опстанак владајућег режима и територијалне целовитости појединих земаља има за последицу да су неке од њих усвојиле (а друге то намеравају да учине) документ под називом противтерористичка доктрина, који представља целовит програм државе и друштва за ефикасну борбу против тероризма.

Кључне речи: тероризам, антитероризам, насиље, претња, одбрана, безбедност, стратегија националне безбедности и доктрина одбране.

Увод

Одбрана од традиционалног тероризма није била могућа ни ситуационим реаговањем државе. Реч је о тероризму са политичким смером који се, најчешће, испољавао у виду атентата на представнике владајуће класе или режима, тзв. индивидуалном тероризму.

За савремене терористе извођење аката насиља пиштољима, ручним бомбама и пушкама је маргиналан облик испољавања. Посебно их карактерише: (1) насумичност у избору непосредне жртве напада ради стварања утиска да би свако и на сваком месту могао да постане следећа жртва, (2) спектакуларност – извођење терористичких акција које ће имати за последицу уништење објеката који симболизују моћ државе и, при томе, узроковати смрт огромног броја људи и (3) геноцидност – намера да се потпуно физички уништи противник или да се протера са територије коју терористи сматрају својом, као што то чине албански терористи на Косову и Метохији. Ову катего-

рију терориста на насиље не покреће социјално-класни, већ религијски или, тачније, етно-верски мотив.

Поменута обележја одређеног актуелног терористичког колективитета резултат су доследног и, на несрећу, у пракси успешног спровођења доктринарних ставова евидентних у његовом основном документу (програму, платформи и сл.), чији садржај вође терориста усклађују (ажурирају) са безбедносним окружењем. Дакле, реч је о непријатељу цивилизације који делује према усвојеној доктрини и стратегији.

Будући да државе представљају преовлађујући објекат напада терориста, одбрана од таквог непријатеља незамислива је ситуационим реаговањем, на основу искуства и интуиције. Напротив, евидентна је потреба за усвајањем посебне доктрине и стратегије, чијом применом је могућа успешна одбрана од тероризма.

Асиметричност терористичке доктрине и стратегије

Саопштење узданице албанских верских екстремиста, терористичке „Албанске националне армије“ (АНА), којим је 19. марта 2005. године међународна заједница упозорена да се „не игра судбином народа и картом албанских области“, за неупућене представља уобичајено оглашавање припадника ове криминално-злочиначке банде, коју је бивши шеф УНМИК-а Михаел Штајнер прогласио (17. 4. 2003) терористичком организацијом. Међутим, поменута претња представља инсерт из типичног доктринарног документа албанских верских екстремиста („Платформа Националног комитета за одбрану и ослобођење албанских територија“, обима 10 страница), усвојеног 1878. године и последњи пут ажурираног 2001. године. Повод саопштења – претње представља део њихове стратегије,¹ чијом применом покушавају да остваре крајњи циљ – успостављање исламистичке државе на Балкану.

Запрепашћење, неверица и страх светске јавности били су реакција на ужасавајуће последице самоубилачких терористичких напада 11. септембра 2001. године у Њујорку и Вашингтону; на последице терористичких напада 11. марта 2004. године у Мадриду; на дводневни (17–19. 3. 2004) геноцидни терор албанских терориста против српских цивила на Косову и Метохији; на ужасавајуће последице чеченских терористичких напада у Беслану 1. септембра 2004. године, итд.

Катастрофалне последице наведених терористичких напада (погинуло је око 4000 људи – цивила), указале су на најмање две битне чињенице. Прво, непријатеља чине групе или организације, које су усвојиле ставове и

¹ Припадници терористичке АНА су 15. 03. 2005. године извели неуспешан атентат на председника Косова Ибрахима Ругову у Приштини, тако што су са безбедног одстојања активирали експлозивну нараву у тренутку када је председничка колона возила пролазила поред контејнера. Неколико дана после атентата, полиција УН је идентификовала неколико осумњичених и саопштила да је атентат био организован и да представља „напад против демократије“.

начела (својеврсном доктрином) о „неподношљивом“ друштвеном статусу људског колективитета (политичког, етничког, верског, ...) унутар матичне државе, у региону или међународној заједници чије интересе „заступају и штите“. Њихова субјективна процена је да је такав „незавидни“ статус могуће променити набоље незаконитом употребом силе, спроводећи темељне припреме и изводећи систематске акте насиља, углавном над цивилима, с циљем да од владе конкретне земље изнуде неприхватљиве уступке на штету њених националних интереса и тако остваре свој крајњи политички циљ. Друго, асиметрија² је суштинско обележје њихове (терористичке) доктрине и стратегије. Реч је о томе да асиметрично деловање терориста не примењује правила борбе својствена конвенционалном начину ратовања, чинећи тако све акције и операције непредвидивим. Фактор изненађења представља кључну одредницу терористичке асиметричне стратегије, јер се тежишно испољава у односу на невојне циљеве (цивиле), затим у односу на место сукобљавања (јавна места, услужни, саобраћајни, туристички, културни и слични објекти), са аспекта употребе импровизованих, али веома смртоносних оружја и, напоследку, са аспекта употребе најопаснијег „оружја“ – терориста самоубица.

Извориште терористичке асиметричне стратегије одређеног терористичког субјекта је у његовој доктрини, којој је, у великој мери, својствено доктринарство.³ Констатација да доктрину терориста у великој мери карактерише доктринарство има упориште у двоструким стандардима појединих држава према насиљу које терористички примењују против непосредне и посредне жртве, што им даје наду да ће постићи крајњи циљ. Наиме, као што је комуникациони карактер тероризма усмерен на застрашивање једних и на подстицање и импресионирање других група, тиме што се неке државе ревносно бране од терориста који их нападају, а благонаклоно и неразумно тајно или јавно се одређују према терористима који угрожавају безбедност друге државе, стварају код њих утисак да ће успети да реализују свој план. Последица тога су дугорочно испољавање насиља и неминовне жртве.

² Са стратегијског становишта симетрија се поима као борба равноправних противника, дисиметрија као настојање једног од њих да стекне квалитативну и/или квантитативну предност, док асиметрија одговара обрнутом поступку, а то је да се користе све слабости супарника и нанесе му се што већа штета (Saida Bedar, *L'asymetrie comme paradigme central de la strategie americaine*, *Le Debat strategique*, n. 56, mai 2001).

³ Доктринарство означава: (1) безусловно, строго и некритичко придржавање једне доктрине које искључује могућност коришћења било чега из других доктрина; (2) придржавање извесних принципа независно од могућности њихове примене, тј. дедуктивно и догматско прилажење принципима доктрине и оцена праксе с гледишта тих принципа, а не проверавање принципа у пракси... Доктринарство се испољава као једностраност доктринара који, и кад се придржава извесних тачних идеја, не схвата да су оне само делимичан одраз стварности, а да у другим доктринама има елемената који могу да допуне његову слику света. Доктринарству је сличан догматизам (Политичка енциклопедија, „Савремена администрација“, Београд, 1975, стр. 174).

Вође терориста у фази регрутовања и припрема чланова организације за примену насиља намећу програм који се састоји од система етапова посредством којих их покрећу на насиље и оснажују њихово уверење у оправданост противзаконитог деловања. Према Куперовој⁴ анализи, реч је о покушају оправдања „доктрине нужде“, према којој терористи не могу да прихвате свет онакав какав је, одбацују актуелне друштвене норме и могућности да промене друштво на миран начин. Зато је први корак ка томе да човек постане терориста жестоко одбацивање нормативног друштва, а други настаје оног тренутка када закључи да је наставак ситуације статус кво гори од терористичког насиља. Терористи морају да мисле да су приморани да чине насиље. Насиље постаје потребно због тога што нема друге алтернативе за исправљање неправди савременог друштва. То становиште производи идеологију или доктрину насиља. Доктрина насиља из нужде оправдава дела тероризма, а када се она једном прихвати уздржавање од насиља постаје неморалан чин.

Верски терористи сматрају и само постојање непријатеља симболом зла. Позив на насиље, каже Јиргенсмајер,⁵ јесте позив на прочишћавање света од неверника или, тачније, од оних који нетачно интерпретирају исламску религију. Позив на насиље је хитан, јер неуспех ће имати космичке последице. То је позив на свети рат и жртвовање. Свети рат се спроводи у дело традиционалне религије, која дозвољава само један једини начин мишљења. Реч је о теолошкој доктрини насилних пуританских муслимана.

Поред наведених чињеница о терористичкој доктрини важно је истаћи да поменути документа карактерише двоструко лицемерје. Прво, терористи се не усуђују да се назову правим именом, већ се представљају као „герилци“, „борци за слободу“ и сл. и, друго, реч је о аморалним садржајима, јер препоручују брутално злостављање и убијање цивила (кршење универзалног људског права) да би се изазвао страх код других. Они који се служе таквим насиљем чине га да би прикрили властити страх.

Доктринарство – основа и покретач насиља терориста

Чак и површна анализа садржаја програма (доктрина) транснационалних⁶ терористичких организација АНА и Ал Каида ваљано указује на њихову доктринарност, односно утопију.

⁴ Cooper, H.H.A (1977b). „What is a Terrorist? Psychological Perspective“ Legal Medical. Quarterli, p. 818.

⁵ Juergensmeyer, Mark, (2000). Terror in the Mind of God: The Global Rise of Religious Violence, Berklu, Ca: University of California Press.

⁶ „Једини национални субјект међународног права је сама држава. Међународни субјекти настају удруживањем држава (односно људи путем својих држава) и државе

Основна идеја албанских верских екстремиста, уобличена у својеврстан доктринарни документ за бескомпромисну борбу против православаца, регистрована је 1878. године, када је турски окупатор очигледно постао свестан краја своје владавине на Балкану. Да би продужио окупацију, у дослуху са утицајним Албанцима, 23. маја те године у Призрену, организовао је састанак (скупштину) коме је присуствовало 300 делегата (Албанци и представници муслиманских велепоседника из Босне и Новопазарског санџака). Тај скуп представника муслимана на Балкану у режији турског окупатора назван је лига (Конгрес), а због места где је одржан – призренска.

Резултат зборовања у Призрену било је усвајање Статута (Карарнаме) политичког савеза албанских представника и Упутства (Талимат), датираних 5. и 17. јуна 1878. године, чији је садржај протурски и панисламистички: „Лига не признаје ниједну другу државу као своју, сем Османлијске империје“, „Лига ће уз узвишен закон Шеријата (исламски пропис, верозакон) бранити част и имање муслиманских подручја ако се буду покоровали законима“, „Ову Лигу ћемо пренети на наше синове и унуке. И сваки онај који је напустио сматраће се да је напустио везу са исламом. На њега пало проклетство и презир ових осталих“. У поменутих документима нигде се изричито не помињу Албанци и Албанија, већ се као политички субјект идентификују муслимани. С обзиром на то да је у документима Конгре захтевана територијална аутономија Албанаца у оквиру Турске, која би обухватала простор турских вилајета (скадарски, косовски, битољски и јањински) у којима су Албанци чинили само 44 одсто становништва, тиме су јавно изразили територијалне претензије према суседним народима. Од тада све до данас вође албанских верских екстремиста сукцесивно ажурирају дотичну „доктрину“ и континуирано комбиновано (ненасилно и насилно) делују у том смислу.

Документ „Платформа НКООАТ“⁸ усвојен је 2001. године и представља актуелно ажурирање „статута“ и „упутства“ Конгре. У овој платформи је неистинито и тенденциозно приказан друштвени положај албанске националне заједнице као крајње неповољан

су њихове чланице. Транснационални субјекти настају удруживањем људи из различитих земаља, без посредства њихових држава. Латински префикс транс (изнад, преко) показује да се ови последњи субјекти повезују преко, изнад државних граница“ (В. Димитријевић, Р. Стојановић, Међународни односи, НИУ „Службени лист СРЈ“, Београд, 1996, стр. 364).

⁷ На Берлинском конгресу (13. 6. – 13. 7. 1878) Србија и Црна Гора и Румунија добиле су независност и територијално проширење. Уместо тзв. санстефанске Бугарске успостављене су Кнежевина Бугарска и источна Румелија, а Аустроугарска је добила право на окупацију Босне и Херцеговине.

⁸ Вође албанских верских екстремиста су после сазнања да је илегални „Национални комитет за одбрану и ослобођење албанских територија“ стављен на листу терористичких организација, у јулу 2002. године променили назив у „Фронт за национално уједињење Албанаца“.

(„Албанци су потлачени, дискриминисани и изложени геноциду и 1912. године су им отете територије“), да би се оправдао властити тероризам. Поред тога, неосновано се оптужује промењен (негативан) однос Албаније према тероризму у суседним земљама („... миротворна политика скраћене албанске државе Албаније је слепи инструмент стратешких циљева великих сила“) и међународне заједнице („УНМИК заједно са мировним снагама КФОР-а не само да не уважава историјско и природно право поновног уједињења албанских територија, већ неправедно Косово третира као регион СРЈ...“). Одбацује се, такође, могућност решавања спорних питања мирним путем („... албанска политика неће постићи више од заблуде у будућим споровима и обећањима међународне заједнице и ту болно видимо окрвављене руке међународне политике на албанским територијама под Македонијом и ове на источном Косову...“). Осуђује се и укључивање припадника бивших и актуелних албанских терористичких организација у Македонији и на југу централне Србије у парламентарне облике политичке борбе ради решавања тзв. албанског питања („... без преседана је чињеница да се у свим крајевима политичке структуре ОНА укључују у политички процес решавања проблема Албанаца унутар Македоније...“). Заговара се оружано насиље против матичне државе које треба да реализује снажна војна организација („... Комитет не признаје ниједну другу власт на свим албанским територијама, а пре свега на окупираним... Комитет сматра да у тренутним условима само бескомпромисна оружана борба омогућава сигурну и дефинитивну реализацију националних тежњи Албанаца... Основни задатак Комитета је наоружавање и формирање снажне националне армије...“).

Имајући све то у виду, јасно је зашто су албански верски екстремисти у марту 2004. године покушали да изведу погром над Србима на Космету, зашто су хтели да убију њиховог „умереног“ члана И. Ругову и зашто прете Мисији ОУН.⁹ Наиме, уверени су да ће тероризмом разбити територијални интегритет балканских држава и успоставити „велику“ исламистичку државу на том простору.

Евидентна је подударност између садржаја „Платформе ФНУА“ и стратегије АНА и доктринарно-стратегијског програма ислами-

⁹ Непосредно пре покушаја геноцида над Србима на Космету, у марту 2004. године, албански екстремисти су растурали летке чији садржај је био уперен и против УНМИК-а и КФОР-а „због недостатка слободе на Косову“ и претњом: „Захтевамо ослобађање Косова од УНМИК-а по цену живота“. У лецима чији је потписник „Национални покрет за ослобођење Косова“, писало је: „Историја ће се поновити. Своју слободу добићемо без обзира на цену“, а њен вођа Фатмир Хумоли поручивао је да ће, ради уједињења Косова са Албанијом, 10000 припадника те партије „кренути у нови рат“ против непријатеља – Мисије ОУН на Космету, а КФОР и УНМИК назвао „окупационом силом“ и нагласио да „по том питању мора нешто да се предузме“.

стичке терористичке Ал Каиде. У ствари, документ албанских екстремиста представља извод из доктрине Ал Каиде. Наиме, исламистички¹⁰ терористи насиље које спроводе сматрају Божијом вољом коју прописује света књига Куран, а преносе је црквене власти. Извориште исламистичког тероризма је у екстремистичком тумачењу порука из Курана. Исламисти или муслимански екстремисти искључују сваку мултикултуралност, мултиверност и теже стварању новог светског поретка.¹¹

Реч је о томе да су исламисти идентификовали свој крајњи циљ накарадним тумачењем Курана, што подразумева устоличење Уме која ће обухватити целокупно муслиманско становништво у свету у заједничкој држави – Калифату којим би руководио калиф. У ту сврху примењују асиметричну стратегију (свети рат), која треба да резултира уништењем свих нација, држава и влада у свету које се супротстављају остварењу овог циља. Дакле, овај исламистички пројекат не тражи само део планете Земље, већ целу планету. Због веома скромних могућности исламиста, првенствено с аспекта бројности (од 1,3 милијарде муслимана у свету, процењује се да од 10 до 20 милиона делује у складу са овим циљем), и посебно с аспекта симболичних војних могућности, они су се определили за асиметрично ратовање, у оквиру којег је тероризам најизраженији облик. Стога је неупутно изоловано и одвојено третирати, као нешто локално или етнонационално, а најмање као изнуђено насиље, тероризам који примењују припадници терористичког колективитета Ал Каида у Њујорку, Москви и Мадриду и тероризам исламистичких колективитета на западном Балкану (наводно албанских, а у ствари исламистичких), Северном Кавказу, у Кашмиру, Синкјангу, на Филипинима, Индонезији, Пакистану, Саудијској Арабији, Турској, Мароку..., јер сви делују према истој „доктрини“ да би освојили или преотели неку територију.

¹⁰ Исламиста је екстремиста (жели да наметне своје вишење ствари, а ако је потребно користи чак и насиље) и интегриса (фундаменталиста), јер је убеђен да једино примена куранског закона до последње речи може да реши проблеме незапослености, сиромаштва, итд. Муслиман је особа која је прихватила ислам као религију. Дакле, муслиман и исламиста нису синоними.

¹¹ Вођа Ал Каиде Осама Бин Ладен је 11. маја 1997. године за америчку ТВ мрежу Си-Ен-Ен изјавио (негде у Авганистану): „У нашој религији никоме ко није муслиман није дозвољено да буде у Саудијској Арабији. Ми смо усмерили нашу декларацију о циљаду на удар по америчким војницима унутар Саудијске Арабије“, а 10. јуна 1999. године у програму катарске сателитске ТВ „Ал Џазира“ изразио је своје дивљење према исламистима који су извршили терористичке нападе на Американце у Саудијској Арабији (у два напада 1995. и 1996. убили су око 25 америчких војника), рекавши: „Они напаствују нашу земљу и окупирају и пљачкају муслиманске поседе, а када се суоче са отпором то називају тероризмом. Ми верујемо да је наша дужност да се свим снагама одупиремо тој окупацији и казнимо агресора истим средствима која он користи против нас. Имам високо мишљење и поштовање према људима који су скинули љагу са наше нације“.

Рат (цихад) против „неверника и отпадника или вероодступника“ је по Курану легалан.¹² Евидентно је да се припадници терористичких група исламиста широм света, посебно оних које изводе самоубилачке нападе, руководе управо порукама садржаним у Курану. Подразумева се да овом завршном чину претходне свестране припреме у оквиру којих исламистички лидери придају велики значај објашњавању разлога и потребе за таквим жртвовањем.

Ислам одобрава цихад против немуслимана, али, иако се каже да у цихаду треба убијати, не каже се да треба убијати жене, децу и немоћне, а забрањује се и уништавање нечије културне баштине. Међутим, сведоци смо да терористички састави исламиста не поштују поменути принцип. Наиме, савремени исламистички мислиоци променили су древни принцип ислама о забрани убијања жена и деце, односно формулисали су га у доктринарни став који гласи: „Требало би запазити да у савременом добу, када армија води рат, неборци јој се придружују, они су умешани у комплементарне активности и, каткад, ток рата зависи углавном од њих...“¹³ У складу с тим, сваки припадник „Светског исламистичког фронта“, тј. Ал Каиде, зна већ од првог тренутка свог ангажовања за свету ствар ислама да му је одобрено убијање цивила.¹⁴ Они нису у дилеми, јер се руководство побринуло да у бази стекну мир и немају грижу савести. Не убијају се људи попут муслимана, већ неверници, управо они који желе да униште ислам.

Противтерористичка доктрина држава

Позната је чињеница да је немогуће постићу апсолутну безбедност грађана и држава, ма како био организован систем националне безбедности. Такође, познато је да озбиљна држава после доживљеног стратегијског изненађења у области безбедности ревносно истражује његове узроке како би иновирала или потпуно редефинисала свој систем нацио-

¹² „Нека верници не узимају за пријатеље невернике кад имају верника, а онога ко то чини Алах неће штитити“ (Сура 3, стих 28). „Казна за оне који против Алаха и посланика Његова војују и који неред на Земљи чине јесте: да буду убијени, или разапети, или да им се унакрст руке и ноге одсеку или да се из земље прогнају...“ (Сура 5, стих 33). „И борите се против њих све док многобоштво не ишчезне и док само Алахова вера не остане...“ (Сура 8, стих 39). „Када прођу свети месеци, онда убијајте многобошце где год их нађете, заробљавајте их, опседајте их и на сваком кораку дочекујте. Па, ако се покају и буду молитву обављали и зекет давали, оставите их на миру, јер Алах заиста прашта и самилостан је“ (Сура 9, стих 5). „Алах је од верника купио животе њихове и иметке њихове у замену за ценет (рај) који ће им дати – они ће се на Алаховом путу борити, па убијати и гинути...“ (Сура 9, стих 11).

¹³ З. Петровић, Ал Каида, Евро, Београд, 2002, стр. 72.

¹⁴ Албански терористи су 11. фебруара 2003. године у Девет Југовића поред Приштине напали и из ватреног оружја ранили Веру Дракулић (48), 23. фебруара те године у селу Могила (Косовска Витина) хицима из аутоматског оружја ранили Драгана Ђокића (28), итд.

налне безбедности. Такво стратегијско изненађење сматра се озбиљним промашајем који оспорава успешност постојеће организације. Игнорисање таквог промашаја значило би подстаћи носиоце угрожавања безбедности државе да се још агресивније и безобзирније испоље.

Полазиште за иновирање или потпуну промену система националне безбедности државе условно је троделно. Прво, уводи се када је систем неуспешан. Повољнија варијанта је када његову неуспешност надлежни орган или институција правовремено региструје и, у складу с таквим сазнањем, предузме одговарајуће мере. Неповољнија је варијанта када систем потврди своју неуспешност у пракси. Друго, систем националне безбедности може да се иновира под утицајем притиска споља – због испољеног незадовољства грађана. Треће, систем националне безбедности државе може да уводи новине зато што жели да прошири оквир свог деловања, првенствено да би контролисао непоузданост безбедносног окружења.

Уобичајено је да промене система националне безбедности најпре почну у теоријско-нормативној фази. Наиме, неуспех да се постигне постављени циљ (успешна одбрана државе) најпре намеће потребу да се преиспита адекватност основних доктринарних ставова и законских одредби. Огромна штетност и енигматичност тероризма, као облика угрожавања безбедности многих држава савременог света, имају за последицу да су неке од њих, после доживљеног изненађења, приступиле делимичном или темељном преиспитивању свог система противтерористичке заштите. У оквиру тог процеса усвојиле су законе за успешнију борбу против носилаца тог бруталног насиља¹⁵ и противтерористичке доктрине. После терористичких напада на америчке амбасаде у Африци (7. 8. 1998), тадашњи шеф дипломатије САД Мадлен Олбрајт оценила је дотични акт као објаву рата, а одбрану од тероризма као рат који ће дуго трајати.¹⁶ Слична оцена је изречена у Москви, у октобру 2002. године.¹⁷

¹⁵ Руски парламент (Државна Дума) 3. јула 1998. године усвојио је Федерални закон Руске Федерације о борби против тероризма, који има многа доктринарна обележја. Са друге стране Атлантика, један од облика одговора власти САД на „црни септембар“ (2001) састојао се у увођењу војних судова који могу да раде у тајности и осумњичене терористе осуде на смрт. Такође, усвојиле су Патриотски акт (закон) који владиним тајним службама даје широка овлашћења у тајним претресима и умањује улогу суда при утврђивању легалности прислушкивања.

¹⁶ „Биће то дуга битка против тероризма који је објавио рат САД. Осам Бин Ладен нам је практично објавио рат. Он је јасно рекао да су сви Американци и све америчке институције потенцијални циљеви. Он је употребио реч рат... Ово је на несрећу, рат будућности“.

¹⁷ „Операција отмице талача у московском позоришту, коју су извели чеченски терористи, планирана је у иностраним терористичким центрима“, изјавио је 24. октобра 2002. председник Русије Владимир Путин, а руски министар одбране Сергеј Иванов је за лист „Известија“, рекао: „Против нас је покренут рат, без фронта, без граница и без видљивих непријатеља. Русија задржава право да војно интервенише и ван својих граница у случају умешаности неке стране земље у терористичке акте на руској територији“.

Данас велики број држава има документа из области одбране. Основни документ означава се као доктрина одбране (ратна доктрина) или стратегија националне безбедности.

Термином доктрина означава се систематизовано учење о неком филозофском, научном, технолошком, економском, правном или војном питању. Доктрина са аспекта одбране државе представља систем начела и схватања по којима се, најчешће, врше организација и припреме за рат субјеката и снага једне државе и по којој се оне користе у рату. У складу с тим, у прошлости је означаван термином ратна доктрина¹⁸ – систем теоријских усвојених ставова и основних практичних решења одређене државе (савез држава, ослободилачког и револуционарног покрета) о битним питањима рата, његовом карактеру, циљевима и начину припремања и вођења, организовању друштва за одбрану, војном систему у миру и рату. Односи се на рат у целини и све његове компоненте: политичку, војну, економску, дипломатску, психолошку и др. Независно од карактера ратне доктрине (агресорска или одбрамбена) држава је усваја да би успешно одбранила и развијала своје виталне вредности и интересе, те такву функцију само изузетно реализује применом „голе“ (оружане) силе, односно преовлађујуће је врши одвраћањем могућих носилаца угрожавања безбедности државе, дакле не ратом. Актуелни термин за њено означавање је доктрина одбране.¹⁹

Доктрина одбране државе садржи ставове за све њене субјекте и снаге који упућују на припрему и ангажовање за одбрану виталних националних вредности и интереса од носилаца наоружаних и оружаних облика угрожавања њихове безбедности. Међутим, сматра се да је, због катаклизмичних последица које настају при примени оружаних садржаја ради одбране државе, у тзв. врућем рату, само тај аспект одбране теоријски обухваћен и уобличен у посебан документ познат као војна доктрина.²⁰ Чак ни многе државе које су дестабилизоване и разбијене (престале да постоје) због деловања невојних (наоружаних) садржаја рата немају усвојен документ из области одбране под називом „невојна доктрина“ или, на пример, политичко-дипломатска доктрина, обавештајна доктрина и сл. Мада, могуће је да неке земље имају такве доктрине, али их не саопштавају јавности.

Специфичност терористичке доктрине је у томе што структурним елементима терористичког колективитета препоручује истовремену

¹⁸ Војни лексикон, ВИЗ, Београд, 1981, стр. 509.

¹⁹ Поједине земље, посебно чланице Северноатлантског савеза, отишле су даље у термилошког смислу. Наиме, термин ратна доктрина или доктрина одбране замено је термин „стратегија националне безбедности“.

²⁰ Војна доктрина је систем утврђених и усвојених ставова и принципа о организацији, припремама и начину употребе оружаних снага у миру и рату. Њено подручје су искључиво оружане снаге и оружана борба. Војна доктрина је ужа категорија, произилази из ратне доктрине, и заснива се на њеним основним начелима и опредељујућим факторима, теоријским поставкама и практичним решењима (Војни лексикон, стр. 686).

примену наоружаних и оружаних делатности против виталних вредности државе жртве, и то на „неконтактан“ начин. Наиме, у том специфичном рату не постоји линија фронта као у оружаном сукобу, већ су терористи у илегални и нападају само у тренутку када сматрају да ће постићи изненађење. Предуслов оваквог њиховог испољавања је непрекидно спровођење неоружаних делатности (обавештајне, индоктринарне, логистичке...) које омогућавају непосредним извођачима аката насиља да дејствују веома ретко и користе средства која, због тога што нападају невојне мете, углавном постижу максималан ефекат. Терористи се држе начела: изненадно ударити жестоко по одабраној „мекој“ мети (цивили), убити на десетине и застрашити на хиљаде људи.

Државе жртве приоритетно се бране од асиметричне и противзаконите терористичке агресије тако што доследно примењују законе. Обавештајне, безбедносне и полицијске службе и правосудје чине основну и главну снагу у том одбрамбеном процесу и несумњиво постижу запажене резултате против носилаца неоружаног деловања, а специјалне антитерористичке јединице против терористичких састава који примењују насиље. Међутим, анализа изведених терористичких аката константно указује на то да је за откривање и предупређење терористичке претње потребно усклађено ангажовање много већег броја (свих) државних и друштвених субјеката и снага који ће се организовати, припремати и ангажовати према целовитом научно заснованом програмском учењу, односно системом научно заснованих и усвојених ставова уобличених у доктрину. У ствари, дошло се до закључка да законску регулативу о борби против тероризма треба ревностно примењивати и иновирати, као и да је потребно усвојити противтерористичку доктрину. Реч је о документу у којем се замисао државног руководства о одбрани од тероризма разлаже у систем научно заснованих ставова о терористичкој опасности (терористичком изазову, ризику и претњи) која прети виталним државним вредностима и интересима, с једне, и обавезујућим препорукама државним и друштвеним субјектима и снагама о томе како да са ефикасношћу отклањају терористичку опасност и тако штите државне вредности и интересе, с друге стране. Офанзивност је основно обележје противтерористичке доктрине, јер функционална офанзивност резултира превентивом, односно обезбеђује правовремено откривање и онемогућавање наоружаних делатности терориста. Противтерористичка доктрина тежишно сугерише и захтева борбу против терориста у фази док се припремају за извођење. Такође, садржи потребан број ставова о дејству по терористима за време оружаног (насилног) испољавања, а и после успешно изведеног или покушаног извођења акта насиља, дакле, опет у фази њиховог наоружаног деловања.

У вези са евидентном потребом за усвајањем противтерористичке доктрине и њених преовлађујућих офанзивно-превентивних научно-упутствених ставова за практично противтерористичко деловање др-

жавних и друштвених субјеката и снага, важно је истаћи још неке опсервације. Прво, иако терористи на најсуровији начин злостављају или убијају непосредну жртву, она је у њиховом стратегијском походу ка пројектованом крајњем циљу секундарна или маргинална. Њихова примарна мета је влада државе коју нападају и од које настоје да изнуде неприхватљиве уступке, тако што ће систематском применом насиља над секундарном жртвом изазвати такав обим и ниво страха код становништва који ће приморати примарну мету да испуни њихове ултимативне захтеве. Дакле, реч је о свеобухватној својеврсној агресији која погађа национално биће у целини, а такву опасност није могуће успешно отклонити само посебним законима, већ и документом који ће садржати сугестије, упутства и препоруке за све државне и друштвене субјекте да константно одржавају националну противтерористичку приправност. Друго, упоређењем неоружаних и оружаних делатности терориста, тај однос је 99:1 у корист ових првих, а, како је напоменуто, противтерористичка доктрина тежишно садржи ставове који указују на ваљано онеспособљавање терориста баш у тој фази, док се припремају за оружану испољавање. Тај аспект противтерористичке доктрине је веома важан, јер је познато да је у свакој држави регулисано поступање снага (специјалних антитерористичких јединица) намењених за борбено или оружану онеспособљавање терориста. Треба истаћи да је Савет безбедности ОУН, на почетку овог века, у складу са оценом да транснационални тероризам представља опасност по универзалне људске вредности и светски мир, усвојио више резолуција за сузбијање терористичке претње, наглашавајући искорењивање наоружаних терористичких делатности. У том смислу, посебно су значајне резолуције СБ ОУН број 1373 од 28. септембра 2001. године и број 1390 од 16. 1. 2002. године. Садржај тих резолуција има велики број обележја својствених државном документу доктрина одбране, јер нису директивни него упутствени, апелативни и сугестивни. У њима се од држава захтева да: спречавају и сузбијају финансирање терористичких аката; кривично санкционишу особе које под разним изговором прикупљају новац од грађана који затим користе за терористичко насиље; замрзну без одлагања новац и остала финансијска средства или привредне ресурсе оних лица која врше или покушавају да изврше терористичке акте; ускрате било какву подршку ентитетима или лицима која су укључена у терористичке акте; одбијају да пруже уточиште онима који финансирају, планирају, подржавају или врше терористичке акте, итд.

Америчка противтерористичка доктрина

Годину и по дана после изведених терористичких напада на територији САД (у Њујорку, Вашингтону и Пенсилванији), та земља је усвојила (у фебруару 2003) документ под називом „Национална стра-

тегија за борбу против тероризма“. Анализа садржаја овог документа указује на то да је реч о типичном доктринарном документу (обима 30 страница текста, а, на пример, било која стратегија је најмање неколико пута обимнија). Он садржи систем ставова и принципа који само препоручују државним и друштвеним субјектима, односно пракси, како треба да се припремају и ангажују ради одбране националних интереса од тероризма. Реализација сваког става је незамислива без низа потпуно конкретних теоријских одредби, дакле стратегије, која осмишљава теорију и практично је остварује.

Структурни елементи документа су: увод, природа терористичке опасности данас, циљ стратегије, циљеви остварења и закључак.

Због недостатка простора, биће презентовани само неки инсерти из документа. Зауостављање терористичких напада на САД, њених грађана и интереса идентификује се као основни циљ стратегије, а планира се да се оствари поразом терористичких организација, нападом на све њихове структурне елементе: руководство, команду, контролу, комуникације, материјалну подршку, финансије и спонзорство.

Остварење основног циља препоручује се кроз уважавање 18 потциљева или начела (доктринарних ставова), и то: (1) победити терористе и њихове организације применом начела „4Д“ (defeat – пораз, deny – ускратити, diminish – ослабити, defend – бранити се); (2) идентификовати терористе и терористичке организације – „упознајте свог непријатеља“; (3) лоцирати терористе и њихове организације; (4) уништавати терористе и њихове организације; (5) ускратити спонзорство, подршку и уточиште терористима; (6) окончати спонзорство државе тероризму; (7) успоставити и одржавати међународно мерило одговорности с обзиром на борбу против тероризма; (8) јачати и улагати међународне напоре у борби против тероризма; (9) прекинути и обуставити материјалну помоћ терористима; (10) елиминисати терористичка складишта и уточишта; (11) ослабити главне услове које терористи настоје да искористе; (12) успоставити партнерство са међународном заједницом ради јачања слабих држава и спречити поновну појаву тероризма; (13) одбранити америчке грађане и интересе у земљи и у иностранству; (14) спроводити националну стратегију за безбедност државе; (15) остварити домен свесности; (16) јачати мере да би се осигурали интегритет, поузданост и могућност коришћења инфраструктуре у земљи и у иностранству, које се базирају на информацијама; (17) објединити мере за заштиту америчких грађана у иностранству, и (18) осигурати обједињену могућност праћења инцидента.

У закључку документа поново се истичу четири фронта у борби против тероризма, односно каже се да „Национална стратегија“ одражава стварност где ће успех бити остварен путем трајне, чврсте и систематске примене свих елемената националних снага – дипломатских, економских, информативних, финансијских, законских, обавештајних

и војних – који се истовремено ангажују на четири фронта. „Ми ћемо поразити терористичке организације светских размера немилосрдном акцијом. Ми ћемо ускратити терористима спонзорство, помоћ и уточиште који су им потребни да би опстали. Ми ћемо победити у 'борби идеја' и ослабићемо главне услове који подстичу на очај и деструктивне визије политичке промене, а она ће усмерити људе пре ка загрљају него изолацији, тероризму. И све време ми ћемо користити сва расположива средства да бисмо се бранили од терористичких напада на САД, на наше грађане и на наше интересе широм света“, наглашава се у америчкој стратегији за борбу против тероризма.

Закључак

Евидентно је да је извориште насиља терористичких субјеката теоријски уобличено у посебан документ доктринарног карактера који садржи низ ставова, чијом реализацијом (стратегијом) терористи покушавају да постигну крајњи политички циљ.

Због тога што је у савременом свету тероризам постао најизраженија претња и најопаснији облик угрожавања безбедности огромног броја земаља, процес одбране условно је дводелан – практичан и нормативно-теоријски. Наиме, државни органи, институције и снаге спроводе разноврсне мере и активности, укључујући и извођење противтерористичких операција ради онемогућавања терориста да реализују своје намере. Истовремено, реконструкцијом изведених аката насиља идентификују се пропусти у систему одбране од тероризма, па се у њену практичну и теоријску сферу уводе промене. Сазнање о томе да је националну противтерористичку приправност могуће успоставити и ефикасно одржавати само уколико се сваки сегмент државе и друштва офанзивно поставља у односу на терористичку опасност и да је за такву свесну ангажованост, поред постојећих теоријско-нормативних докумената, неопходан посебан доктринарни документ, довело је до тога да многе земље планирају да формулишу и усвоје противтерористичку доктрину. Реализација тог задатка несумњиво ће допринети свођењу тероризма у оквире који неће представљати нарочиту опасност за безбедност многих земаља, као што је то данас.

Литература

1. Б. Р. Поузан, Извори војне доктрине, ВИНЦ, Београд, 1992.
2. Б. Курмон, Д. Рибникар, Асиметрични ратови, НИЦ „Војска“, Београд, 2003.
3. Б. Хофман, Унутрашњи тероризам, Народна књига, Београд, 2000.
4. Р. Фолк, Велики терористички рат, Филип Вишњић, Београд, 2003.
5. Џ. Р. Вајт, Тероризам, Александриа Пресс, Београд, 2004.
6. С. Ханингтон, Сукоб цивилизација, ЦИД, Подгорица, 1998.